

Vi bryr oss om hverandre på arbeidsplassen!

Krisesenter
sekretariatet

En veileder om muligheter og rettigheter
for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner.

Kilder:

Alsaker Kjersti, 1995: *Kvinnens opplevelser når de bryter ut av et mishandlingsforhold. Hovedfagsoppgave, UIB, Institutt for samfunnsmedisinske fag. Seksjon for sykepleieviten.*

Alsaker Kjersti og Liv Helvik Skjærven: «Pusterom i hverdagen». Rapport nr. 8/2002. Høgskolen i Bergen

Jonassen, W., og Eidheim, F., 2001: «Den gode vilje», NIBRs Pluss-serie 2001:1, Oslo.

Jonassen, W., og Stefansen, K., 2003: «Ideologi og profesjonstenkning?», HiO-rapport nr.27 Kompetansesenter for voldsofferarbeid.

Jonassen, Wenche (2004): «Prevention Perspectives in Social Work». Presentert på konferanse i Arkangels, 19.-24. mai 2004.

Krisesentersekretariatet, www.krisesenter.com Statistikk 2003

NOU 2003: 31; «Retten til et liv uten vold». Justis- og politidepartementet Politidirektoratet : www.politi.no

Nilsen Sigrun og Prøis Lisa Ormset. «Fra krisesenter til eget lokalmiljø». Oslo Krisesenter 2002 ISBN 82-996569-0-7

Råkil, Marius, 2002. «Menns vold mot kvinner – behandlingserfaringer og kunnskapsstatus». Universitetsforlaget.

Weele, Judith; «Psykologtjenesten på Oslo krisesenter – et samarbeidsprosjekt mellom Oslo Krisesenter og Alternativ til Vold». ISBN 82-996569-1-5. 2005

Utgitt: November 2005 i 5 000 eksemplarer

Layout: Stiftelsen Aktuell/Making Waves

Trykk: Stiftelsen Aktuell

Papir: HippoReturkartong 200 g

Forord

Vi skal alle leve i et samfunn som gir trygghet og utviklingsmuligheter innenfor alle områder av samfunns- og arbeidslivet. Alle mennesker burde slippe å leve i, eller med trussel om vold, mishandling, voldtekt og drap, som dessverre er en del av hverdagen for enkelte.

Vi snakker om vold i nære relasjoner, som i all hovedsak har en klar kjønnsretning. I de fleste tilfellene er offeret en kvinne og utøveren er en mann som kvinnen har et kjærlighetsforhold med. Vold og trusler kan også skje på arbeidsplassen, enten i en jobbsituasjon eller i forbindelse med andre arrangementer.

Voldsutsatte kvinner kan få problemer med å ivareta sitt arbeid da konsekvensen av volden ofte gir konsentrasjonsproblemer, søvnproblemer og psykiske belastninger. Dette fører til sykemeldinger som igjen skaper problemer for den utsatte, men også for medarbeiderne på arbeidsplassen.

Som tillitsvalgt, ansvarlig for personalet eller som kollega på arbeidsplassen er det viktig å forebygge vold og overgrep, samt ha innsikt i hvordan man kan hjelpe den utsatte. For den voldsutsatte kan det i slike situasjoner være en lettelse å få støtte og forståelse på arbeidsplassen.

Den voldsutsatte trenger å bli møtt med omsorg og forståelse og få vite at hun er en verdifull medarbeider og kollega. Hun kan kanskje trenge støtte i form av fleksibilitet i sin arbeidssituasjon, individuell oppfølging eller informasjon om rettigheter og muligheter.

Vi ønsker også å påpeke at arbeidsplassen kan få kunnskap om at en av de ansatte er en overgriper. Det er viktig at han blir ansvarliggjort for sine handlinger, men også får informasjon om at det finnes hjelpetiltak for ham.

Det er av største viktighet at menns vold mot kvinner ikke forblir skjult og fortiet. Arbeidsplassen er derfor en viktig arena for diskusjoner om likestilling og menns vold mot kvinner.

I Norge er det fram til i dag ikke blitt gjennomført noen samlet innsats for å ta opp det ansvar som arbeidsgivere, fagforening og organisasjoner kan og bør ta for å bidra til å forebygge problemene og gi støtte til den voldsutsatte og utøveren.

Krisesentrene har gjennom mange års arbeid stor faglig innsikt i voldsutsatte kvinners og barns livssituasjon, deres emosjonelle, psykiske, fysiske og sosiale behov.

For LO er dette en viktig del av likestillingsarbeidet. Vi er glad for å bidra til at denne veilederen blir en realitet.

Hensikten med denne praktiske veilederen er å dele noen av krisesentrenes erfaringer slik at tillitsvalgte og bedrifter/etater besitter kunnskap og kompetanse som er en viktig forutsetning for å kunne bistå voldsutsatte.

Tove Smaadahl
Daglig leder
Krisesentersekretariatet

Trine Lise Sundnes
Ledelsen
Landsorganisasjonen i Norge

Innhold

Kilder	2
Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
«Vi vil ikke vite, vi vil ikke se, tenke eller høre»	5
Er menns vold mot kvinner et problem som angår arbeidsplassen?	5
Åpenhet i bedriftskulturen	6
Arbeidsmiljøloven (AML)	6
Bedriftsdemokratiet og andre	7
Virksomheten/arbeidsgiver	7
Arbeidsgiver	7
Arbeidstaker	7
Leder	7
Fagforeningens rolle	7
Verneombud/hovedverneombud	7
Arbeidsmiljøutvalget	8
Arbeidstilsynet	8
Bedriftshelsetjenesten (BHT)	8
Forebygging	8
Voldens mange ansikter	9
Hva er normale reaksjoner?	10
Hvordan hjelpe?	10
Støtte i reetableringsfasen	11
Den vanskelige taushetsplikten?	11
Informasjon om tiltak og hjelpeorganisasjoner	12
Krisesentrenes tilbud	12
Familievernkontor gir tilbud om veiledning og behandling	12
Rådgivningskontor for kriminalitetsofre (RKK)	12
Støttesentre mot incest gir hjelp og råd	13
DIXI	13
MiRA	13
SEIF	13
ORKIS	13
IKN	13
JURK	13
ATV	13
NKVTS	13
Nyttige telefonnumre og internettadresser for juridisk bistand	13
Helse og sosiale rettigheter	14
Juridiske rettigheter	14
Politi	14
Besøksforbud	14
Voldsalarm	14
Hva sier loven?	15
Offentlig påtale	15
Fri advokatbistand (Bistandsadvokat)	15
Fri rettshjelp med egenandel	15
Voldsoffererstatning	15
Oppholdstillatelse på grunn av mishandling	15

Vi vil ikke vite, vi vil ikke se, tenke eller høre

I boka *Menns vold mot kvinner* (red. Marius Råkil, 2002) skriver Halldis Leira om hvordan samfunnet opprettholder de kulturelle tabuene rundt menns vold mot kvinner og barn. Vi vil ikke vite, vi vil ikke se, tenke eller høre. Leira skriver også at tabu fører til ugjyldiggjøring av overgrepene, som igjen skaper avmakt, ensomhet, selvattribuering, skyld og skam, både på et individuelt og et kollektivt nivå. Motstand mot kunnskap og tabuer er det største problemet for de som lever i relasjoner med vold og overgrep.

Rundt alle former for seksualisert vold finnes en mengde myter og forestillinger som finnes mer eller mindre rotfestet i samfunnet. Vi på krisesentrene ser det som en av våre viktigste oppgaver å spre kunnskap om seksualisert vold for om mulig å avlive og motvirke spredning og nydannelse av mytene. Krisesentrene søker å møte disse mytene ut fra en feministisk forståelse. Vi forstår seksualisert vold ut fra at det handler om kjønn og makt.

Mytene gjør det lettere å holde problemene borte fra oss selv. Dette angår ikke oss, det angår bare andre.

Samtidig er det interessant å se på hvorfor mytene opprettholdes som reelle forklaringer. En grunn kan være at mytene skjermmer samfunnet, og oss, mot å bli konfrontert med at kvinner og barn blir utsatt for vold og overgrep, og at det er et utbredt problem i samfunnet. Undersøkelser viser at både kvinnemishandling og seksuelle overgrep mot barn finner sted i alle sosiale lag og i familier med ulik kulturell bakgrunn. Oftest dreier det seg om ektefeller, samboer, nær slekt eller omgangskrets. Kvinner kan også bli utsatt for seksuell trakassering, trusler, eller overgrep fra en kollega, enten i jobbsituasjon eller i forbindelse med sosiale tilstelninger på arbeidsplassen.

Er menns vold mot kvinner et problem som angår arbeidsplassen?

Menns vold mot kvinner er, i likhet med alle andre former for vold, et alvorlig samfunnsproblem og et kriminalitetsproblem. I den offentlige politikken har det de siste tjue årene vært et betydelig fokus på vold og overgrep mot kvinner og barn. Det er iverksatt flere tiltak for å forebygge problemet gjennom kompetanseoppbygging og konkrete støttetiltak,

*Psykolog Per Isdal i *Alternativ til Vold* beskriver vold slik: «Enhver bruk av fysisk- og/eller psykisk makt som hindrer andre i å handle, ytre, tenke eller føle som de vil, eller få andre til å gjøre noe mot sin egen vilje.»*

virkemidler og lovendringer som skal beskytte ofre. Men fremdeles har samfunnet store utfordringer i forhold til kompetanse, virkemidler og organisering, som har det formålet å hjelpe de utsatte, både i en akutt situasjon og i reetableringsfasen til et selvstendig liv uten vold.

Enkelte vil nok spørre om dette er et problem som angår de berørte på arbeidsplassen? Svaret er et ubetinget «ja». Som ansvarlig tillitsvalgt eller kollega kan du komme i en situasjon hvor du må forholde deg til vold eller overgrep. Du kan bli betrodd en «hemmelighet», eller du kan selv oppdage at noen utsettes for vold eller overgrep. Det kan også skje på arbeidsplassen i forbindelse med arrangement og seminarer. Du kan få kunnskap om at en av de ansatte er en overgriper. Da er det nyttig å ha innsikt. Det er også viktig å vite litt om hva du bør gjøre eller ikke gjøre i en slik situasjon.

En arbeidsplass som bryr seg om den voldsutsatte, og har nødvendig kunnskap og virkemidler som står til rådighet gjennom rutiner i internkontrollen, vil oppnå et godt og åpent arbeidsmiljø, og dermed ivareta den voldsutsatte som på sikt vil redusere sykefraværet.

Åpenhet, tillit og tilgjengelighet er tre viktige forutsetninger for et effektivt forebyggende arbeid. Åpenhet er også en viktig forutsetning for å få kunnskap om vold i familien og for å kunne yte hjelp på et tidlig stadium. Å yte hjelp tidlig er viktig i forhold til alle parter med sikte på å begrense skadevirkninger der far slår mor, stanse lidelse hos offeret og for å øke mulighetene for atferdsendring hos utøver.

Åpenhet i bedriftskulturen

En åpen bedriftskultur er viktig både for å forebygge og å mestre vold og trusler. Åpenhet er ikke noe som kan vedtas, men må skapes. Det er viktig å stille spørsmål om graden av åpenhet er så stor at den enkelte medarbeider fritt kan ta opp ting som ikke fungerer eller er vanskelig. Dette kan

være problemer man har med en annen kollega eller forhold som er svært vanskelig i privatlivet som påvirker arbeidssituasjonen. Det handler om å tørre å sette ord på ting som er vanskelige, uten å bli avvist eller frykte represalier.

Som mennesker har vi to valg. Vi kan la være å si noe, som er det mest behagelige, eller vi kan være så modige at vi tør å sette ord på det som er vanskelig og dermed sprenger grenser for oss selv.

For at kvinner og barn som lever med vold i familien skal våge å fortelle om det, må de bl.a. ha tillit til at arbeidsplassen og hjelpeapparatet kan ivareta deres situasjon på en god måte. Støtten og hjelpetilbudet må videre være tilgjengelig både for dem som utsettes for volden (kvinner og barn) og for utøver.

Arbeidsplassen bør også tilstrebe samhandling mellom arbeidsplassen, den voldsutsatte, det offentlige hjelpeapparatet, organisasjoner og lokalsamfunn.

Arbeidsmiljøloven (AML)

En viktig kampsak for LO har vært vern av arbeidstakerne mot trakassering generelt, herunder vold og trusler, og hvor ansvaret for å legge til rette for at dette ikke skjer, ble lagt til arbeidsgiveren i Arbeidsmiljøloven (AML).

Vi finner to viktige bestemmelser i AML § 12:

- Arbeidstakerne skal ikke utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden.
  - Arbeidet må tilrettelegges på en slik måte at ikke den ansattes verdighet krenkes.
- Alle har et ansvar når vold og trusler oppstår. Vi skal alle bidra til å oppfylle arbeidsmiljølovens målsetting om å sikre et arbeidsmiljø som gir arbeidstakerne full trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger.

Den amerikanske terapeuten Virginia Satir sier det slik:

Det er fem friheter:

1. *Frihet til å se og høre det som er i stedet for det som burde være, var eller kommer til å bli.*
2. *Frihet til å føle som du gjør i stedet for det du burde tenke og føle.*
3. *Frihet til å si det du tenker og føler i stedet for det du burde tenke og føle.*
4. *Frihet til å be om det du ønsker i stedet for å vente og se om du får det.*
5. *Frihet til å ta sjanser på egne vegne i stedet for alltid å være på den sikre siden.*

Bedriftsdemokratiet og andre

Virksomheten/arbeidsgiver

Arbeidsgiverne har det overordnede ansvaret for at ingen utsettes for trakassering, mobbing, vold eller trusler, og skal i følge AML § 14 organisere og tilrettelegge arbeidet under hensyn til den enkelte arbeidstakers alder, kyndighet, arbeidsevne og øvrige forutsetninger i arbeidssituasjon.

Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter § 4 slår fast at den som er ansvarlig for virksomheten skal sørge for at det innføres og utøves internkontroll i virksomheten, og at dette gjøres i samarbeid med arbeidstakerne og deres representanter.

Arbeidsgiver

- Det må utarbeides en målsetting om et godt psykososialt arbeidsmiljø for virksomheten knyttet til det systematiske HMS-arbeidet, der det blir understreket at vold og trusler ikke blir akseptert på noen arenaer.
- Arbeidsgiveren bør gå aktivt inn for å skape et miljø som oppmuntrer til en positiv og åpen omgangstone bygd på gjensidig respekt. Dette innarbeides som eget punkt i introduksjonsprogrammet for nyansatte.
- Alle linjeledere må få nødvendig få grunnleggende opplæring i HMS-spørsmål og hvordan det psykososiale arbeidsmiljøet påvirker samarbeid og konflikter, og gis kunnskap om hvordan man møter mennesker i en krisesituasjon.

Arbeidstaker

Arbeidstakere kan i arbeidsmiljølovens forstand defineres som ledere: «arbeidstakere som har til oppgave å kontrollere og lede andre arbeidstakere.»

Arbeidstakerne har etter loven en selvstendig plikt til å si ifra dersom noen blir utsatt for vold og trusler. Dette er svært viktig for at arbeidsgiver så tidlig som mulig skal kunne gjøre noe for å løse problemet.

Arbeidskollegene har et moralsk ansvar som medmennesker for å gripe inn der kolleger på en eller annen måte blir tråkket på. De har et solidarisk ansvar overfor hverandre som fagorganiserte, og de har gode forutsetninger for å hjelpe.

Husk! Sosial støtte er viktig for den som blir utsatt.

Leder

Se etter tegn på tegn på vold og trusler. Stress og stort arbeidspress kan medføre at folk ikke snakker med hverandre og ikke ser symptomene. Hold derfor god kontakt, og snakk åpent med alle om både arbeid og trivsel.

Fagforeningens rolle

Mobbing, trakassering, vold og trusler virker ødeleggende for selve fagforeningsideen. En fagforening er tuftet på fellesskapet og det kollektive. Dersom kollektivet ikke beskytter den enkelte, vil heller ikke han eller hun være villig til å støtte kollektivet.

Fra vedtektene til Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund, 1927:

«Det er ethvert medlems plikt å opptre kameratslig på arbeidsplassen, så vel i alminnelig omgang som under selve arbeidet ... Som ukameratslig opptreden regnes nedsettende eller mistenkeliggjørende omtale av og sladder om kamerater.»

Verneombud/hovedverneombud

Som arbeidstakernes øverste tillitsvalgte i HMS-spørsmål vil verneombudet/hoved-

verneombudet ha en viktig funksjon i det forebyggende arbeidet for å unngå vold og trusler. De er også viktige samarbeidspartnere for tillitsvalgte.

Arbeidsmiljøutvalget

Alle virksomheter med over 50 ansatte skal ha et fungerende arbeidsmiljøutvalg. Dette partsammensatte organet skal bestå av like mange representanter fra arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.

Arbeidsmiljøutvalget kan pålegge (ved flertall) arbeidsgiveren å utarbeide en plan for det psykososiale arbeidsmiljøet som forebyggende tiltak mot vold og trusler.

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har tilsynsansvaret for arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter. Arbeidstilsynet kan både føre tilsyn og følge opp med pålegg og eventuelle dagbøter og gi råd og veiledning til partene i arbeidslivet om det psykososiale arbeidsmiljøet, herunder vold og trusler, som er jobbrelaterte.

Bedriftshelsetjenesten (BHT)

Dersom virksomheten er tilknyttet en bedriftshelsetjeneste vil denne kunne være en viktig medspiller i det forebyggende psykososiale arbeidet.

I henhold til arbeidsmiljøloven § 30 har BHT en fri og uavhengig stilling i faglige spørsmål.

Dette betyr at BHT verken tilhører arbeidsgiver- eller arbeidstakersiden i virksomhetene, men skal gi råd på faglig grunnlag. Ingen arbeidsgiver kan pålegge BHT å opptre i strid med sine faglige vurderinger.

Hvis du som arbeidskollega, voldutsatt eller tillitsvalgt ønsker råd og veiledning, kan BHT være det stedet som gir gode medisinske råd og veiledning til hjelpeapparatet.

Forebygging

Som forebyggende tiltak eller forberedelse på slike situasjoner kan det være lurt å lage en lokal avtale på arbeidsplassen. Denne skal inneholde definisjoner på forskjellige typer trakassering og vold og bedriftens og klubbens uttalte politikk på området. Det vil også inngå en avtale mellom partene på arbeidsplassen om i hvilke sammenhenger det er naturlig at man har dette temaet i opplæringen av både ledere, tillitsvalgte og medarbeiderne. Videre bør resterende framgangsmåter være beskrevet i avtalen.

Dette vil kunne sette søkelyset på problemstillingen og bevisstgjøre både ledelse og arbeidstakere på utfordringer og holdninger.

Voldens mange ansikter

Menns vold mot kvinner tar mange ulike former avhengig av hvilken sosial sammenheng den foregår innenfor. Til sammen uttrykker de den mest ekstreme del av kvinneundertrykkelsen i vårt samfunn. I de fleste tilfeller assosieres menns vold mot kvinner med den fysiske volden, da den er mest synlig. Dette har ført til at vi både usynliggjør og mangler begreper rundt andre former for vold og undertrykking av kvinner. Krisesentersekretariatet ønsker derfor å definert de forskjellige former for vold som kvinner som tar kontakt med krisesentrene har vært utsatt for.

«Min ektemann behandlet meg som en slave og jeg fikk ikke lov til å ha egen bankkonto. Lønnen jeg fikk fra arbeidet som pleieassistent måtte jeg sette inn på hans konto. Han hadde full kontroll over min økonomi.»

Seksuell trakassering - «klåing» eller annen uvelkommen bevisst kroppsberøring eller skjellsord som hore, fitte osv. Dette kan også forekomme på arbeidsplassen

Økonomisk vold - i form av kontroll over økonomiske ressurser. Spesielt når en kvinne har begrenset eller ingen inntekt, kan en samlivspartner kontrollere livet til en kvinne. Krisesentrene kan berette om flere tilfeller der kvinner blir nektet mat, eller midler til innkjøp av mat til seg og barna.

Sosial vold - ved å begrense kontakten med venner, familie, kolleger og naboer. Dette medfører at kvinner blir totalt isolert. Isolasjonen tjener to funksjoner: Kvinnen blir mer avhengig av voldsutøveren, og hun får ingen korrigerende fra sine omgivelser på det som foregår. Som en følge av dette skjer det over tid en forskyvning av grensene for hva kvinnen oppfatter som akseptabelt. Det unormale blir normalt.

Psykisk vold/trusler - ved latterliggjøring, taushet, avvisning, skremme eller ydmyke med våpen, trusler om voldtekt, drapstrusler, eller trussel om å ta sitt eget liv eller å ta fra kvinnen barna hvis hun går osv. Kvinner med annen etnisk bakgrunn blir ofte truet med hjemsendelse til opprinnelseslandet, eller de frykter at de ikke får opphold i landet, da særlig de som er kommet på familiegjenforening som ikke har vært gift i tre år.

Materiell vold - knuse ting i sinne, sparke til dører, møbler osv med hensikt å true eller kontrollere.

Fysisk vold – kan være slag, spark, lugging, biting, kvelertak, knivbruk, brenne med sigarettglo og forsøk på drap.

Seksuelle overgrep - Incest og voldtekt er en av de mest ekstreme former for seksualisert vold.

Tvangsekteskap - der unge kvinner nektes retten til å bestemme hvem de vil gift seg med.

Prostitusjon - og sexslavehandel med kvinner og barn.

Særskilt sårbare kvinner

En del kvinner kan være mer avhengige enn andre i sin omgivelse/partner/familie, og kan dermed være mer sårbar for vold og overgrep. Dette gjelder kvinner med funksjonsnedsettelse, kvinner med minoritetsbakgrunn som ikke er integrert i det norske samfunn, eldre kvinner, kvinner med rusproblemer, gravide kvinner og lesbiske kvinner. Krisesentrene har erfart at selv om enkelte grupper er mer sårbare enn andre, er likhetstrekkene i deres erfaringer som voldsutsatte kvinner det mest vesentlige.

Hva er normale reaksjoner?

Kriser kjennetegnes også av at det foreligger store påkjenninger. Viktige verdier trues, og vanlige mestringstrategier strekker ofte ikke til. De akutte krisereaksjonene omfatter bl.a. psykisk bedøvelighet, apati, hukommelsestap, søvnløshet og mareritt i form av gjenopplevelser. Enkelte opplever en midlertidig, reaktiv psykose.

Mange utvikler også kroniske angst- og/ eller depresjonslidelser, spiseforstyrrelser, generelt dårlig selvbilde, posttraumatisk stress-syndrom, og/ eller misbruk av piller eller andre rusmidler. Undersøkelser viser at jo større grad av fysisk og psykisk vold kvinner blir utsatt for, desto større grader av depresjon og angst utvikler de. Det er likevel ikke slik at volden synes utenpå de som er utsatt. Mange kvinner kan utad framstå som rimelig oppegående og vellykkede, på tross av et indre kaos. Andre isolerer seg fra kolleger og kan bli oppfattet som utilnærmelige og lite sosiale.

Forskning viser også at vanlige reaksjoner for kvinner utsatt for vold er at de utvikler lav selvfølelse og opplever maktesløshet. I tillegg har vi erfart at kvinner påtar seg skyld, og opplever skamfølelse for mannens mishandling. Skammen som de mishandlede kvinner vi daglig møter på krisesentrene beskriver, har nesten uten unntak sitt utspring i skyldfølelsen av å ikke strekke til i sosial sammenheng med mannen. Samtidig vet vi hvor vanskelig det er å stå frem og fortelle at ektefellen, samboeren eller andre som står en nær mishandler, slår eller voldtar. Det at volden blir kjent er forbundet med skam. Derfor kan det være vanskelig å fortelle andre om at familien, som vi er sosialisert til å se på som det beste sted for kjærlighet, omsorg og utfoldelse, er blitt et personlig helvete.

Hvordan hjelpe?

Den første og beste hjelpen er å LYTTE, slik at kvinnene kan sette ord på det de har opplevd som smertefullt og krenkende. Du er kanskje den første personen hun tør å betro seg til. Kanskje er du den første hun har tillit til, slik at hun tør å snakke om volden.

Når vold avsløres, må du sammen med den voldsutsatte finne ut hvem/hvilke personer på arbeidsplassen som kan støtte henne i den videre prosessen.

TRO PÅ det du blir fortalt. Det er viktig at de får bekreftet og anerkjent sine opplevelser.

Forsøk å avklare situasjonen, spør henne hvis det er noe du lurer på. Gi klart uttrykk for at du støtter henne, og at du vil hjelpe henne så godt du kan.

Ta det med ro. Overilte handlinger kan være til skade. De fleste saker som gjelder vold eller overgrep har pågått over lengre tid. I mange tilfeller kan overilt handling gjøre mer skade enn nytte.

I den første fasen er det nødvendig å hjelpe vedkommende til å få oversikt over situasjonen, som kan virke kaotisk og uoversiktlig for den voldsutsatte.

Hvis hun selv ønsker det, kan du bistå henne i forhold til hjelpeapparat, krisesenter eller politi. Du kan informere henne om muligheter og rettigheter. Hele bedriftsdemokratiet kan være til hjelp, uansett om volden forekommer på jobb eller i hjemmet.

Det er også viktig at hun kan stole fullt og helt på deg! Hun må vite at du aldri vil gå videre med det hun forteller deg, uten at hun har gitt uttrykkelig tillatelse til dette.

Når du befinner deg ansikt til ansikt med en voldsutsatt kvinne, er det viktig at du støtter henne, gir uttrykk for at du tror henne og at det var riktig av henne å fortelle deg om volden.

Du må huske på at den som er voldsutsatt kanskje ønsker eller er nødt til å fortsette et liv i nær relasjon til overgriperen. Hvis hun ønsker å fortsette samlivet, er det viktig at du ikke presser henne til å gjøre noe hun ikke er klar for. Å bryte et mishandlingsforhold er en lang og smertefull prosess. Voldsutsatte gjør seg alltid den erfaringen at de blir hjelpeløse og rettsløse i en voldssituasjon. Det er derfor viktig at ingenting gjøres mot hennes vilje, selv om du mener å hjelpe! Å ikke inkludere den det gjelder fullt ut, vil for de fleste føles som et nytt overgrep.

Det er ikke alltid den voldsutsatte ønsker å anmelde saken, selv om hun har vært utsatt for ulovlige handlinger. Hjelp henne i stedet til kontakt med et krisesenter i nærheten slik at hun kan få muligheter til å legge fram sin historie. Krisesenterets medarbeidere har lang og god erfaring i mishandlingsproblematikk og hvordan dette påvirker kvinnene. I den grad det er behov kan de også løse henne gjennom det offentlige hjelpeapparatet (politi, sosialkontor, barnevern etc.)

Støtte i reetableringsfasen

Det er viktig å ha innsikt i at prosessen med å innrømme volden, finne utveier og evt. avslutte forhold er en tidkrevende prosess som gjennomgår mange faser. All erfaring viser at jvolden opphører ikke nødvendigvis selv om kvinnen bryter ut. Mange voldsutøvere innleder et intenst volds- og forfølgelsesregime ved brudd. Volden utøves da også i form av en uendelig rekke rettssaker om barnefordeling, meldinger til barnevernet, trusler og vold under samvær med barna, etc. De fleste drap på kvinner og barn de senere årene har skjedd i bruddfasen.

For kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn kan tilværelsen etter et brudd fremstå som svært vanskelig, enten fordi kvinnene har et begrenset nettverk eller fordi kvinnens kulturelle bakgrunn ikke godtar skilsmisse slik at kvinnen kan oppleve å bli møtt med sosial avvisning. Resultatet kan bli at mange kvinner lever svært isolert etter samlivsbruddet

Krisesentrene har erfart at skal reetableringsprosessen lykkes i den forstand at kvinnene får en selvstendig bolig og økonomi, samt utvikle sosiale nettverk og muligheter for livsutfoldelse på selvstendig grunnlag, trenger noen omfattende og intensiv støtte så lenge kvinnen er med overgriperen, og likeledes gjennom bruddfasen og etter at forholdet er avsluttet.

Den vanskelige taushetsplikten?

Taushetsplikten skal skape en fortrolighet og forutberegnlighet for begge parter. Når den ene har plikt til taushet, har den som gir opplysninger en rett at opplysningene ikke kommer videre.

Alt det du som tillitsvalgt eller leder får innsyn i, er taushetsbelagt.

Det vil likevel ikke være brudd på taushetsplikten dersom du gjennom anmeldelse eller på annen måte søker å avverge straffbare handlinger som medfører fare for menneskeliv. Det kan være snakk om svært grov mishandling, (legemsbeskadigelse) eller drapsforsøk. Samtidig er det all grunn til å opptre varsomt! Det aller verste du kan gjøre er nemlig å foreta deg ting «over hodet på» den personen det gjelder.

Som tillitsvalgt kan du komme borti saker som er så grove eller så vanskelige å forholde seg til at du bør foreta deg noe. Et råd kan være å ta kontakt med kommunens sosial- eller helse- tjeneste eller politiet for å diskutere saken anonymt. Da vil du kunne få råd og veiledning i hva du bør foreta deg videre. Dersom det er barn involvert, og det foreligger mistanke om at et barn blir mishandlet eller utsatt for annen alvorlig omsorgssvikt, skal man gi barnevernet en bekymringsmelding.

Informasjon om tiltak og hjelpeorganisasjoner

Krisesentrene tilbud

Krisesenteret er en ideologisk forankret virksomhet som bygger på et likeverdig perspektiv mellom ansatte og de kvinnene som bor på, eller bruker senteret til rådgivning eller støtte i reetableringsfasen.

Etter snart 30 års drift er krisesentrene det eneste definerte lavterskeltilbudet, og det tilbudet som har størst faglig innsikt i voldsutsatte kvinner og barns livssituasjon, deres emosjonelle, psykiske, fysiske og sosiale behov. Krisesentrene er et døgnåpent beredskapstilbud uten krav om henvisning eller betaling, og kan kontaktes direkte og anonymt. De 51 krisesentrene gir følgende tilbud:

- Telefonvakt/krisetelefon – informasjon om rettigheter, råd, veiledning
- Dagtilbud – samtaler, råd, veiledning og følge til det offentlige hjelpeapparatet
- Botilbud for kvinner og deres barn i en krisesituasjon – samtaler, bistand til kontakt med hjelpeapparatet og andre viktige aktører i nærmiljøet
- Oppfølging i reetableringsfasen
- Individuell og gruppe samtaletilbud – selvhjelpsgrupper (ikke alle gir tilbud om gruppesamtaler)
- Utadrettet virksomhet i form av informasjon og opplæring til hjelpeapparatet, publikum, arbeidsplasser og offentlige myndigheter.

For mer informasjon: www.krisesenter.com og www.krifo.no

Familievernkontor

Familievernkontorene skal gi råd og veiledning til familier i en vanskelig situasjon. Det er et tilbud som er gratis, og som kan brukes av alle uten henvisning.

Foreldre med felles barn under 16 år må møte til mekling før de kan søke om separasjon eller om skilsmisse på bakgrunn av faktisk separasjon. Formålet med meklingen er at

I FN's handlingsplan fra Beijing i 1995 erkjennes vold mot kvinner som et uttrykk for ulike maktforhold mellom kjønnene og som et stort hinder for likestilling.

foreldrene skal få hjelp til å inngå avtaler om foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast og samværets omfang. Samboende foreldre kan møte til mekling i forbindelse med samlivsbruddet, hvis de er enige om det. Meklingens formål er å bistå partene i å komme frem til en avtale om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær. Adresser til samtlige kontorer: <http://www.bufdir.no>

Rådgivningskontor for kriminalitetsofre (RKK)

Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre gir støtte, råd og praktisk veiledning til personer som har vært utsatt for kriminalitet. Kontorene kan også gi støtte til pårørende, venner, kolleger og andre som på en eller annen måte berøres av hendelsen. Rådgivningskontorene legger vekt på at de skal være lette å kontakte. Kontoret kan også kontaktes anonymt. Hjelpen er gratis og skal skje på brukernes premisser. Rådgivningskontorene er politisk og religiøst nøytrale.

Det er i dag ti rådgivningskontorer for kriminalitetsofre i Norge. Disse finnes i Bergen, Drammen, Fredrikstad, Hamar, Haugesund, Kristiansand S, Oslo, Stavanger, Tromsø og Trondheim. Dersom det ikke finnes noe kontor i ditt distrikt kan man eventuelt kontakte det kontoret som er nærmest.

Kontorene kan kontaktes pr. telefon, faks, e-post eller ved personlig fremmøte. Opplysninger om de enkelte kontorene med adresser kan du finne her:

<http://www.kriminalitetsofre.no>

Støttesentre mot incest gir hjelp og råd

Incestsentrene har ulike tilbud til incestutsatte barn/kvinner, foresatte til incestutsatte barn, pårørende og fagfolk.

DIXI

DIXI Landsforeningen for voldtatte arbeidere for å hjelpe voldtekts ofre og deres pårørende, spre informasjon om senskader og følgeskader samt drive holdningsskapende og forebyggende arbeid.

Her finner du fylkesvise adresser til krisesenter, incestsentre og voldtektsmottak og DIXI grupper: <http://www.noabuse.no>

MIRA

Sentret, ressurscenter for flyktning- og innvandrerkvinner har faglig kompetanse på problemområder som unge jenter og kvinner med minoritetsbakgrunn møter i hverdagen, som omfatter blant annet vold, tvangsekteskap og omskjæring av kvinner. For mer informasjon: www.mirasenteret.no

SEIF

Selvhjelp for innvandrere og flyktninger hjelper personer med informasjon og råd og henviser til rette instans og hjelper med problemløsning.

Selvhjelp har medarbeidere med forskjellig kultur- og språkbakgrunn. For mer informasjon: www.seif.no

Nyttige telefonnumre og internettsadresser for juridisk bistand

Advokatvakten.no	tlf. 69 34 46 65	www.advokatvakten.no
Den norske advokatforening	tlf. 22 03 50 50	www.jus.no
	gir oversikt over hvor advokatvakten finnes i fylkene.	
Jussbuss, Oslo	tlf. 22 85 18 50	www.jus.uio.no/jussbuss
Jusformidlinga i Bergen	tlf. 55 58 96 00	www.jussformidlinga.no
Jusshjelpa i Nord-Norge, Tromsø	tlf. 77 64 45 61/62/63	www.jus.uit.no/Jusshjelpa
Jusshjelpa i Midt-Norge, Trondheim	tlf. 73 51 52 50	www.jushjelpa.no
JURK, Juridisk Rådgivning for kvinner, Oslo	tlf. 22 84 29 50	www.jurk.no

ORKIS

Oslo Røde Kors Internasjonale senter gir råd og informasjon til deg som er, eller blir truet til tvangsgifting. For mer informasjon: Tlf. 815 55 201

IKN

Islamsk kvinnegruppe i Norge gir hjelp og råd om tvangsgifte. For mer informasjon: <http://home.no.net/islamnor>

JURK

Juridisk Rådgivning for Kvinner drives av kvinnelige jusstudenter ved Universitetet i Oslo, og yter gratis rettshjelp innen de fleste rettsområder. For mer informasjon: www.jurk.no

ATV

Alternativ til Vold, er et behandlingstilbud til menn som har volds- eller aggresjonsproblemer mot samlivspartner. For mer informasjon: www.atv-stiftelsen.no

NKVTS

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S skal drive forskning, utviklingsarbeid, utdanning, veiledning og rådgivning om familievold, flyktingers helse og traumatisk stress. For mer informasjon: www.nkvts.no

Helse og sosiale rettigheter

Kvinner som utsettes for vold og overgrep i hjemmet har krav på nødvendig helse og sosial hjelp i den kommunen de bor eller oppholder seg. Dette er fastsatt ved lov.

At far utsetter mor for gjentatt vold utgjør en uholdbar omsorgssituasjon for barnet og er å betrakte som alvorlig omsorgssvikt overfor barnet. Dette stadfester Kvinnevoldsutvalget i sin utredning NOU 2003: 31.

Helsetjenestens grunnmur skal være en godt utbygget primærhelsetjeneste som skal fremme folkehelse, trivsel og gode sosiale og miljømessige forhold.

De fleste voldtekstmottakene i Norge er som regel tilknyttet bylegevakt eller sykehus. De gir hjelp til alle som har vært utsatt for voldtekt eller andre seksuelle overgrep. Her får ofrene noen å snakke med som kan hjelpe vedkomne å finne ut hva som bør gjøre videre. Ofrene får grundig undersøkelse og behandling for å sikre bevis som er svært viktig hvis ofret vil anmelde voldtekten. De fleste voldtekstmottakene har åpent hele døgnet, og tilbudet er gratis.

Sosialtjenesten har et lovpålagt ansvar for å samarbeide med andre for å nå lovens formål om bl.a. sosial trygghet. Sosialtjenesten skal yte ulike former for bistand. Selv om bistand er behovsprøvet, kan personer som trenger bistand for å overvinne en vanskelig livssituasjon få økonomisk hjelp, selv om vilkårene for å få sosialhjelp ikke er tilstede. (§ 5-2. Stønad i særlige tilfeller)

Barneverntjenesten skal yte tjenester og tiltak til alle som oppholder seg i kommunen. Loven pålegger kommunene å følge nøye med i de forholdene barn og unge lever under. Barnevernet har et spesielt ansvar for å avdekke og iverksette tiltak mot omsorgssvikt og atferdsproblemer. Hensyn til barnets beste skal være avgjørende for hvilke tiltak som skal iverksettes

Juridiske rettigheter

Politi

Politiet er en av de offentlige etatene som plikter å hjelpe voldsutsatte uavhengig av om de anmelder mannen eller ikke. Det er en

sentral oppgave for politiet å hindre at voldsutsatte kvinner utsettes for ytterligere vold. Politiet skal derfor ta en grundig vurdering av risiko i det konkrete tilfelle. Politi og påtalemyndighet har flere virkemidler som:

Besøksforbud

Bestemmelsen om besøksforbud gir påtalemyndigheten adgang til å forby en person, hvis det er grunn til å tro at personen vil begå en straffbar handling, forfølge eller krenke kvinnens fred, å oppholde seg på et bestemt sted eller forfølge, besøke eller på annet vis kontakte kvinnen. Er det nærliggende fare for at det vil bli begått en straffbar handling mot en kvinne, kan mannen fjernes fra sitt eget hjem.

Forbudet kan ilegges på begjæring av den som forbudet skal beskytte, eller når det finnes påkrevet av allmenne hensyn. Det er ikke krav om at det må foreligge en anmeldelse for å få besøksforbud.

Brudd på besøksforbud straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. Kvinnen har i dette tilfelle krav på bistandsadvokat som vil være til hjelp i kontakt med politiet.

Barneloven hjemler også muligheter for domstolen til å ilegge den ene av foreldrene besøksforbud til boligen hvor barnet bor. Kravet her er at det er barnet som står i fare for å lide overlast.

Voldsalarm

Voldsalarmen er ment for personer som blir utsatt for vold eller trusler om vold. Den lokale politimyndighet vurderer ut fra det reelle behovet og etter en total vurdering, eventuelt i samråd med andre etater og institusjoner, om det er behov for alarm. Terskelen for å få voldsalarm skal være lav, og det er ikke et absolutt krav om at anmeldelse skal foreligge.

Mobile voldsalarmer for volds- og trusselutsatte personer ble gjort tilgjengelig for samtlige av landets politidistrikter med virkning fra 1. januar 2004. For å sikre god oppfølging i distriktene har Politidirektoratet utarbeidet egne retningslinjer for tilbud om mobil voldsalarm. Det er også utarbeidet et eget informasjonshefte/brukerveiledning for den trusselutsatte som blir utdelt ved tildeling av alarm.

Hva sier loven?

Straffeloven gir forbud mot bruk av fysisk eller psykisk vold. Det er forbudt å slå, klype, sparke, fremsette trusler eller drive verbal trakassering. Loven regulerer også seksuallovbrudd som voldtekt, seksuelle overgrep og andre seksuelt betonte gjerninger som utføres under tvang.

Straffeloven har forbud mot alle former for frihetsberøvelse. Det er også forbudt å hensette noen i en hjelpeløs tilstand. Det er heller ikke tillatt å ødelegge noe som tilhører andre, eller opptre på en måte som virker skremmende eller hensynsløs.

Offentlig påtale

Etter en lovendring i 1988 er alle voldssaker forøvet mot ektefelle/samboer eller tidligere ektefelle/samboer, undergitt offentlig påtale. Det betyr at kvinnen selv ikke trenger å begjære mannen tiltalt eller straffet. Politiet skal da etter eget tiltak forfølge de saker de får kjennskap til. Mange kvinner vegrer seg for å anmelde mannen. Gjennom en offentlig

«...all bruk av vold strider mot norsk lov og krenker grunnleggende menneskerettigheter...»

Fra regjeringens handlingsplan Vold i nære relasjoner, 2004

påtale blir hun fritatt for ansvaret med å inngi påtalebegjæring og slipper også press fra gjerningsmannen om å trekke anmeldelsen tilbake.

Fri advokatbistand (Bistandsadvokat)

Når det reises straffesak er offeret, «fornærmede», ikke part i saken, men har status som vitne. I saker som omhandler voldtekt, og seksuelle overgrep mot barn og når brudd på besøksforbudet bringes inn for retten har fornærmede ubetinget krav på gratis bistandsadvokat. Det kan også oppnevnes bistandsadvokat for kvinner som følge av den straffbare handlingen vil få betydelig skade på legeme eller helbred. Tilbudet gjelder uansett hvilken inntekt kvinnen har. Bistandsadvokaten skal være et bindeledd mellom kvinnen og påtalemyndigheten, og skal på vegne av kvinnen holde seg orientert om hva som skjer i saken.

Fri rettshjelp med egenandel

Lov om fri rettshjelp tar sikte på å yte hjelp til dem som ikke selv har økonomi til å betale for juridisk bistand. Rettshjelpen omfatter både fritt rettsråd (saker utenfor domstolene) og fri sakførsel (saker som går for domstolene). Fra 1. januar 2005 er det bestemt at personer som har inntekt under kr 100 000 (brutto) ikke skal betale egenandel, men de som har mer enn kr 100 000 (brutto) skal betale et gebyr på kr 790 for fri rettshjelp. Egenandelen ved fri sakførsel er 25 % av mottatt støtte, men ikke mer enn 5 ganger salærsatsen (5 x 790 = kr 3950).

Egenandeler skal betales i behovsprøvde saker, det vil si i saker der man kan få innvilget fri rettshjelp dersom man fyller lovens inntektsgrenser. Inntektsgrensen for å få innvilget fri rettshjelp er 230 000 kroner (brutto). Egenandelen kreves inn av advokaten og den skal betales på forskudd.

Voldsoffererstatning

Kvinner som er blitt fysisk mishandlet kan søke om å få voldsoffererstatning fra Staten. Teoretisk sett er det ikke et absolutt krav at mishandleren er blitt dømt, men overgrepet må være anmeldt «uten unødig opphold». Det må føres bevis for at overgrep har skjedd, og at det er en klar sammenheng mellom overgrepet og skaden.

Oppholdstillatelse på grunn av mishandling

Kvinner som kommer til landet på familieliegenforening får oppholdstillatelse i tre år, betinget av ekteskap. Det er et vilkår for fornyelse av oppholdstillatelsen at ekteskapet eller samboerforholdet består. De utenlandske kvinnene må derfor hvert år søke om forlenget opphold, inntil de etter tre år har krav på å bli i Norge. Vil de skille seg før den tid må de sannsynliggjøre mishandling, eller bevise at de vil få vanskeligheter i hjemlandet grunnet sosiale og kulturelle forhold, og søke opphold på selvstendig grunnlag. (Utlendingsforskriftens § 37,6. ledd).

Dersom disse kvinnene kan dokumentere at de har vært mishandlet øker sjansene for å få bli i landet. I utgangspunktet skal alle søknader om opphold grunnet mishandling innvilges på grunnlag av kvinnens egen forklaring «...med mindre det foreligger klare holdepunkter for å anta at denne ikke er riktig». Derfor innvilges heller ikke fri rettshjelp til å skrive og forberede søknad om opphold etter denne bestemmelsen.

Utgitt høsten 2005 av Landsorganisasjonen i Norge og Krisesentersekretariatet .